

Originality. *The paper presents a new vision as an independent modality of the sentence, which interacts with the semantic and communicative, but not identified with them.*

Conclusion. *We believe that modality refers to independent levels of sentences as semantic or communicative level. The modality can be considered to be upper category of syntax because it is linked to all other tiers of syntactic structure, in its own using the means of expression levels for certain modal meanings. However, these statements require in-depth study.*

Key words: *modality; syntactic category of sentences; subjective modality; semantic and syntactic level sentence; communicative level of the sentence; the modal value; means of expressing modality.*

Надійшла до редакції 07.11.16

Прийнято до друку 08.12.16

УДК 811.161.2'367.5

ГРОЗЯН Ніна Федорівна,

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української філології
Кримського інженерно-педагогічного
університету
e-mail: n.f.grozyan@mail.ru

ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ ТЕРМІНА «ЧЛЕН РЕЧЕННЯ»

Статтю присвячено з'ясуванню сутності терміна «член речення» у класичному і новітньому мовознавстві. Окреслено категорію членів речення як багатоаспектного явища, проаналізовано дослідницькі підходи до їх вивчення в традиційному і новітньому мовознавстві. Акцентовано увагу на трьох тенденціях щодо кваліфікації членів речення. Обґрунтовано дієвість комплексного підходу до визначення мінімальних синтаксичних одиниць, що враховує формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний, власне-семантичний та комунікативний рівні речення. Зауважено, що цілісне дослідження членів речення ґрунтується на їхній формальній, семантичній і комунікативній диференціації, а тому визначення мінімальних синтаксичних одиниць повинно враховувати кореляції членів речення з їхніми формально-синтаксичними (власне-члени речення), семантико-синтаксичними (синтаксеми), власне-семантичними (семантеми) та комунікативними (комунікатеми) відповідниками. На цій підставі окреслено змістове наповнення терміна «член речення» і запропоновано його дефініцію як мінімальної синтаксичної одиниці, вираженої повнозначним словом або сполученням слів, що виконує в реченні формально-синтаксичну, семантико-синтаксичну, власне-семантичну та комунікативну функції.

Ключові слова: *член речення; мінімальна синтаксична одиниця; власне-член речення; синтаксема; семантема; комунікатема.*

Постановка проблеми. Синтаксичними компонентами, на які сегментовано речення, традиційно вважають члени речення, хоч у практиці синтаксичного аналізу відомі й інші абстрактні моделі (дистрибутивна модель Фриза, модель безпосередніх складників, трансформаційна модель). Основна вимога до компонентів, на які членовано речення, полягає в тому, що вони повинні являти собою взаємопов'язану систему понять, які об'єктивно відображають його структуру [1, с. 61].

Синтаксична модель членів речення не бездоганна. Її основним недоліком Н. Л. Іваницька вважає неточність визначення термінів, унаслідок чого використання моделі для аналізу речення іноді не дає адекватних результатів. Буває незрозуміло, де проходить межа між двома різними членами речення; чітко не встановлені відмінності

між головними і другорядними членами речення; не завжди точними є критерії виокремлення другорядних членів речення [1, с. 64].

Синтаксична традиція і новітні наукові концепції по-різному класифікують члени речення, що зумовлене неоднаковими підходами до з'ясування їхньої специфіки і статусу, визначення принципів диференціації тощо. Перспективним напрямом сучасного синтаксису є комплексний аналіз мінімальних синтаксичних одиниць, за яким вони витлумачені на тлі формально-синтаксичної, семантико-синтаксичної та комунікативної структур. З огляду на це потребує вдосконалення змістове наповнення терміна «член речення».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні в лінгвістиці виконано низку вагомих наукових студій, що презентують різні підходи до вивчення членів речення. Теоретичне осмислення формально-синтаксичної структури речення представлено в працях В. В. Бабайцевої, В. А. Белошапкової, І. Р. Вихованця, Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітка, Н. Л. Іваницької, М. В. Мірченка, К. Ф. Шульжука та ін. Проблеми мінімальної семантико-синтаксичної одиниці досліджували І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, Г. О. Золотова, О. В. Кульбабська, О. Г. Межов та ін., комунікативний аспект – Т. Ф. Дацько, М. О. Вінтонів.

Попри таку потужну наукову запотребованість, питання аналізу членів речення остаточно не розв'язане, оскільки на кожному етапі наукового пізнання з'являються нові аспекти їх опису. Актуальність теми увиразнює наявність різноманітних, нерідко протилежних, концепцій і підходів, що стосуються місця аналізованих компонентів серед інших синтаксичних одиниць, окреслення сутності поняття «члени речення», їхньої типології та формальної, семантичної і комунікативної диференціації.

Мета статті – зробити аналітичний огляд представлених у мовознавстві підходів до визначення терміна «член речення». Досягненню поставленої мети сприятиме реалізація таких завдань: узагальнити проблеми сучасного стану теоретичного опрацювання членів речення; окреслити категорію членів речення як багатоаспектного явища; обґрунтувати дієвість комплексного підходу до визначення мінімальних синтаксичних одиниць, що враховує їхню формально-синтаксичну, семантико-синтаксичну, власне-семантичну та комунікативну диференціацію; на цій підставі схарактеризувати змістове наповнення терміна «член речення» і запропонувати його дефініцію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ставлення до категорії членів речення на різних етапах розвитку синтаксичної науки було неоднозначним. У сучасній лінгвістиці мають місце три тенденції щодо кваліфікації членів речення. Одні вчені відстоюють систему членів речення в тому вигляді, як вона склалася в традиційному синтаксисі, тобто виокремлюють головні (підмет, присудок) та другорядні члени речення (додаток, означення, обставину). Друга група дослідників, відзначаючи суттєві недоліки традиційного вчення, повністю заперечує його, замінює поняття членів речення іншими категоріями. Зокрема, А. М. Мухін відмовився від поняття «члени речення» й розробив учення про семантичні компоненти та вираження їх за допомогою різних синтаксем, замінивши традиційний аналіз за членами речення синтаксемним [2; 3]. Дослідник кваліфікує синтаксеми як елементарні, тобто синтаксично неподільні, одиниці в структурі речення, на відміну від членів речення, що можуть охоплювати й синтаксично членовані утворення [3, с. 21].

Учення про синтаксеми набуло подальшої корекції в працях Г. О. Золотової, де вони потрактовані як мінімальні, далі неподільні семантико-синтаксичні одиниці конкретної мови, що постають одночасно й носіями елементарного значення, і конструктивними компонентами складніших синтаксичних побудов, і, відповідно, мають певний набір синтаксичних функцій [4, с. 3–21].

В. І. Кононенко послуговується терміном «семантичні поширювачі» замість «другорядні члени», розрізняючи семантичний об'єкт, семантичний атрибут, семантичний адресат, обставинні, детермінуючі поширювачі [5, с. 32] (див. також: [6, с. 17–19]). Натомість Т. П. Ломтев увів поняття позицій, диференціювавши головні та другорядні, повнозначні і

неповнозначні, залежні та незалежні позиції [7] тощо. Другорядні члени витлумачують і як елементи, що реалізують валентні властивості одно- і багатомісних предикатів [8, с. 25–30] чи як актанти та сирконстанти щодо дієслова-присудка [9, с. 134–137] тощо.

У розвитку теорії членів речення мали місце періоди, коли другорядні члени були виведені за межі членів речення, оскільки «словоформи, що по-різному поширюють схему, не стосуються її будови, а тому не протиставлені головним членам як «другорядні» [10, с. 546].

У «Русской грамматике» 1980 р. другорядні члени речення названі поширювачами, у такий спосіб зроблено акцент на функційному аспекті, хоч і не відображено всіх функцій другорядних членів речення. Попри це, дослідники вважають учення Н. Ю. Шведової про поширювачі досконалішим за традиційну теорію другорядних членів, бо «в ньому враховано входження чи невходження поширювачів у предикативну основу речення, їхню роль у формуванні семантичної структури речення, специфіку поширювачів у різних підтипах речень, чіткіше розмежування поширювачів» [11, с. 132]. В. В. Бабайцева констатує, що, попри дещо невизначений статус другорядних членів речення, такий підхід не тільки дав змогу побачити нові аспекти, збагатив синтаксичну теорію свіжими спостереженнями та оживив синтаксичні дослідження, але й частково спростив завдання дослідників, оскільки термін «поширювач» дає змогу уникнути кваліфікації синтаксичних явищ у термінах членів речення [12, с. 14].

Третя група дослідників, урахувавши багатий досвід вивчення різних аспектів традиційної моделі членів речення, використовує її як інструмент для дослідження структури речення, доповнює й уточнює окремі поняття, тим самим до деякої міри згладжує вразливі місця цієї класифікації.

Найчастіше традиційну систему доповнюють іншими членами речення – детермінантом, дуплексивом, предикативним означенням і под. В. В. Бабайцева вводить поняття про синкретичні другорядні члени речення [12, с. 86], В. М. Лушай розрізняє морфологізовані члени речення, функційні еквіваленти морфологізованих членів речення та синкретичні члени речення [13]. В. А. Белашапова поділяє члени речення на головні, що входять до предикативної основи, і неголовні, які не входять до предикативної основи [9, с. 97]. Другорядні члени речення дослідниця кваліфікує як неголовні компоненти, беручи до уваги їхню участь у формуванні мінімальної структури речення. Компоненти, що входять до складу мінімальної структури речення, витлумачені як конститутивні й диференційовані на: 1) предметні імена – актанти (ліві – суб'єктні, праві – об'єктні); 2) конститутивні визначники предиката (ліві, праві). Компоненти речення, що характеризують предикат чи ситуативно його визначають, зараховані до неконститутивних [9, с. 134–143].

У сучасних концепціях членів речення за основу їх виокремлення взято опозицію центральність / нецентральність, обов'язковість / необов'язковість, тобто акцентовано на відмінностях між головними та другорядними членами речення і між самими другорядними членами [14, с. 489]. Зокрема, Г. Г. Почепцов розрізняє три основні групи членів речення: 1) підмет і присудок; 2) додаток та обставину; 3) означення [15, с. 187]). Такий розподіл ґрунтується на специфіці синтаксичних зв'язків (взаємоспрямований та односпрямований) і на частиномовному підпорядкуванні (іменникові й дієслову).

Визначення другорядних членів за типами зв'язків спричинило заперечення термінів «означення», «додаток», «обставина» О. М. Пешковським, оскільки, позначаючи встановлені вище поняття, вони викликають у читача думку, що виражають якийсь інший бік справи, крім понять другорядного предмета, другорядної статичної ознаки, ознаки й дії, абстрагованої від діяча. Проте ніякого іншого боку тут немає [16, с. 49]. Замість цих термінів О. М. Пешковський увів поняття про керовані, узгоджені та прилеглі другорядні члени [Там само, с. 43].

На необхідності корінного перегляду традиційного вчення про другорядні члени речення наголошував В. В. Виноградов, акцентуючи на важливості спостережень над «випадками перехідними» і «синкретичними» [17, с. 26]. Дослідник зазначав, що,

виокремлюючи тільки три другорядні члени, ми не враховуємо «всієї різноманітності живих синтаксичних зв'язків слів у складі речення» [17, с. 29].

І. І. Слинко вважає, що коли брати до уваги не тільки формальну будову речення, а й семантичну, виокремлювати не тільки члени речення, а й предикативну основу, то доведеться визнати протиставлення не головних і другорядних членів, а членів предикативної основи речення і їхніх поширювачів, які відрізняються не тільки засобами оформлення, а й семантикою [18, с. 27].

Будівельними елементами речення постають синтаксичні слова, що тільки в реченні набувають статусу структурно-семантичних його компонентів різної конструктивної значущості. На цій підставі постає можливим викінчений аналіз реченнєвої структури, ураховуючи спеціалізованість / неспеціалізованість морфологічних форм у тих чи в тих синтаксичних позиціях. В. І. Фурашов розрізняє типові і власне синкретичні члени речення, вважаючи, що типові другорядні члени функціують на основі морфологізованих засобів їх вираження й мають одинарні відношення в реченні. Власне синкретичні члени речення формуються на ґрунті неморфологізованих засобів вираження і в реченні мають подвійні зв'язки та відношення. Проміжною ланкою між типовими і власне синкретичними членами речення є другорядні члени, що мають різні відтінки значень. Цей підклас формується переважно за рахунок неморфологізованих другорядних членів з одинарними відношеннями [19, с. 95].

У працях більшості дослідників однією з основних постає проблема ярусного розмежування членів речення на підставі їхніх відмінностей в утворенні синтаксичної структури речення. З. Д. Попова розрізняє члени речення, що входять до структурної схеми речення, зокрема суб'єктиви (підмет, суб'єктивний датив, генітив і т. ін.) та предикативи (присудок, предикативний прислівник, інфінітив та ін.), і члени речення, що не є складниками структурної схеми речення, як-от: другорядні члени, належні до позиційної схеми речення (додаток, обставина); другорядні члени, що не входять до позиційної схеми речення (означення, дієслівні визначники) [20, с. 72].

Поняття периферії реченнєвої структури уточнене через диференціацію другорядних членів за ознакою обов'язковості // необов'язковості. На формально-граматичному рівні обов'язковість другорядного члена визначає зв'язок сильне керування між словами в словосполученні. Другорядний член речення, залежний від підмета чи від присудка, Н. Л. Іваницька кваліфікує як другорядний член первинної залежності (O₁), а залежний від другорядних членів трактує як обов'язковий член вторинної залежності (O₂).

На підставі обов'язковості та конструктивності (первинності) дослідниця представляє члени речення у вигляді такої схеми: 1) підмет і присудок; 2) обов'язкові другорядні члени первинної залежності; 3) обов'язкові другорядні члени, які поширюють члени первинної залежності; 4) обов'язкові другорядні члени, залежні від інших другорядних членів; 5) необов'язкові (факультативні) другорядні члени [1, с. 16–17].

В. В. Бабайцева послідовно проводить ідею «багатоаспектності» членів речення, що передбачає «поєднання всіх аспектів членування речення, зокрема й логічного, структурного та комунікативного» [21, с. 7]. Багатоаспектний характер членів речення дослідниця демонструє в таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

Багатоаспектність членів речення

Члени речення			
компонент логічної фрази	компонент структурної схеми речення	компонент семантичної структури речення	компонент актуального членування речення

Нам імпонує висновок дослідниці про те, що деякими властивостями члени речення співвідносні з компонентами логічної фрази, і з компонентами структурних схем, і з компонентами семантичної структури речення, і з компонентами актуального членування речення. Однак їх не можна ототожнювати з жодним із них, адже на багатоаспектності, багатогранності членів речення й ґрунтується та особливість, яка породжує, з одного боку, «бажання пристосувати члени речення до ролі компонентів речення в річищі різних напрямів, а з іншого – явну невідповідність усього обсягу значень членів речення і компонентів речення в одному аспекті» [12, с. 31].

У визначеннях членів речення акцентовано на різних складниках цього поняття. А. П. Загнітко кваліфікує член речення як «компонент формальної структури (внутрішньої семантики) речення, слово, що перебуває у відповідній синтаксичній позиції та репрезентоване відповідною словоформою» [22, т. 4, с. 165]. Характерними ознаками він називає спільність функції, спільність синтаксичного зв'язку й семантичних відношень з іншими членами речення, тобто члени речення – це «мінімальні синтаксичні одиниці, що виконують у реченні формально-синтаксичні та семантико-синтаксичні функції й виражені повнозначними словами або сполученнями слів» [Там само, с. 166–167]. К. Ф. Шульжук наголошує лише на формально-синтаксичних функціях, які виконує в реченні мінімальна синтаксична одиниця – член речення [23, с. 406].

О. О. Селіванова акцентує увагу на тому, що члени речення – це «мінімальні синтаксичні одиниці членування речення, виражені повнозначними словами або їхніми сполуками, які структурують його граматично та змістовно» [24, с. 662]. Н. Л. Іваницька вважає член речення складною семантико-граматичною категорією, для якої характерне, з одного боку, узагальнене семантичне значення, а з іншого – структурно-граматичні ознаки [1, с. 71]. Вихідними ознаками для дефінування поняття «член речення» І. М. Арібжанова називає пов'язані між собою синтаксичні відношення та зв'язки, що в структурі простого речення паралельно існують як граматичний зміст і граматична форма. На цій підставі дослідниця пропонує таке визначення: члени речення – це слова чи словосполучення, поєднані семантико-синтаксичними відношеннями і формальними зв'язками [25, с. 50].

На нашу думку, термін «член речення» є узагальненою назвою мінімальної синтаксичної одиниці, що корелює з компонентами формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного та комунікативного рівнів. З огляду на це, у визначенні членів речення потрібно враховувати названі співвідношення.

Прийнятною може бути така дефініція: члени речення – це мінімальні синтаксичні одиниці, виражені повнозначними словами або сполученнями слів, що виконують у реченні формально-синтаксичні, семантико-синтаксичні, власне-семантичні та комунікативні функції. На формально-синтаксичному рівні вони корелюють із власне-членами речення, на семантико-синтаксичному – із синтаксемами, на власне-семантичному – із семантемами, на комунікативному – із комунікатемами (що переважно кваліфіковані як тема і рема).

Сам термін «член речення» постає у вузькому і широкому розумінні. У вузькому – як мінімальна синтаксична одиниця традиційного синтаксису, у широкому – як узагальнювальна родова назва, співвідносна з видовими відповідниками: власне-членом речення, синтаксемою, семантемою, комунікатемою. Нам імпонує другий підхід, оскільки він відображає багатоаспектний характер членів речення, що зумовлений багаторівневою організацією самого речення. Як абсолютні синоніми логічно використовувати терміни «член речення» і «мінімальна синтаксична одиниця», квазісинонімами вважатимемо лексеми, між якими встановлені гіпо-гіперонімічні відношення (співвідношення між словами із загальним і частковим значенням, тобто родове / видове поняття) [26, с. 43]. З огляду на це констатуємо, що «член речення» або «мінімальна синтаксична одиниця» перебувають у квазісинонімічних співвідношеннях із власне-членами речення, синтаксемами, семантемами та комунікатемами.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, традиційна і новітня лінгвістика репрезентує три тенденції щодо кваліфікації членів речення. У сучасних концепціях за основу виокремлення мінімальних синтаксичних одиниць узято різні критерії, що ускладнює їх кваліфікацію. Дефініції членів речення ґрунтуються на різних складниках цього поняття: спільності функції, синтаксичного зв'язку й семантико-синтаксичних відношень з іншими членами речення, граматичному змісті і граматичній формі тощо. Цілісне дослідження мінімальних синтаксичних одиниць повинно ґрунтуватися на їхній формальній, семантичній і комунікативній диференціації. З огляду на це термін «член речення» potrаkтований як узагальнена назва мінімальної синтаксичної одиниці, що корелює з компонентами формально-синтаксичного (власне-члени речення), семантико-синтаксичного (синтаксеми), власне-семантичного (семантеми) та комунікативного (комунікатеми) рівнів. Розроблення концептуальних засад дослідження членів речення вможливить створення багатовимірної моделі сегментації речення – із погляду структури, семантики і прагматики, усуне суперечності усталеної класифікації членів речення.

Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо в наповненні конкретним мовним матеріалом загальної класифікаційної моделі членів речення.

Список використаної літератури

1. Іваницька Н. Л. Теоретичний синтаксис української мови. Частина перша / Н. Л. Іваницька. – Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2002. – 169 с.
2. Мухин А. М. Лингвистический анализ: теоретические и методологические проблемы / А. М. Мухин. – Л.: Наука, 1976. – 282 с.
3. Мухин А. М. Синтаксемный анализ и проблема уровней языка / А. М. Мухин. – Л.: Наука, 1980. – 303 с.
4. Золотова Г. А. Синтаксический словарь. Репертуар элементарных единиц русского синтаксиса / Г. А. Золотова. – М.: Наука, 1988. – 440 с.
5. Кононенко В. І. Подвійні синтаксичні зв'язки / В. І. Кононенко // Українська мова та література в школі. – 1975. – № 1. – С. 31–42.
6. Кириллова Т. С. Грамматическая и семантическая структура двусоставных предложений с осложнённым именным сказуемым: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук: 10.02.01 «Русский язык» / Т. С. Кириллова. – М., 1983. – 21 с.
7. Ломтев Т. П. Структура предложения в современном русском языке / Т. П. Ломтев. – М.: Наука, 1979. – 198 с.
8. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1983. – 220 с.
9. Белошапкова В. А. Современный русский язык: Синтаксис / В. А. Белошапкова. – М.: Высш. шк., 1977. – 248 с.
10. Грамматика современного русского литературного языка / [отв. ред. Н. Ю. Шведова]. – М.: Наука, 1970. – 767 с.
11. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, А. А. Кобилянська. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.
12. Бабайцева В. В. Система членов предложения в современном русском языке / В. В. Бабайцева. – М.: Просвещение, 1988. – 159 с.
13. Луцкай В. В. Члены предложения и виды синтаксической связи в их взаимообусловленности / В. В. Луцкай. – Донецк: ДонГУ, 1981. – 84 с.
14. Загнітко А. П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – 992 с.
15. Почепцов Г. Г. Конструктивный анализ структуры предложения / Г. Г. Почепцов. – К.: Вища школа, 1971. – 192 с.
16. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – [7-е изд.]. – М.: Учпедгиз, 1956. – 511 с.
17. Виноградов В. В. Русский язык: Грамматическое учение о слове / В. В. Виноградов. – [3-е изд., испр.]. – М.: Высшая школа, 1986. – 640 с.
18. Слинько І. І. Другорядні чи поширюючі члени речення / І. І. Слинько // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 3–7.
19. Фурашов В. И. О второстепенных членах предложения / В. И. Фурашов // Русский язык в школе. – 1977. – № 4. – С. 94–96.
20. Попова З. Д. Может ли обойтись синтаксис без учения о членах предложения / З. Д. Попова // Вопросы языкознания. – 1984. – № 5. – С. 69–75.

21. Бабайцева В. В. Явления переходности в грамматическом строе русского языка и методика их изучения / В. В. Бабайцева // Явления переходности в грамматическом строе русского языка : межвузов. сб. научн. трудов / [ред. коллегия: проф. В. В. Бабайцева и др.]. – М. : МГПИ, 1988. – С. 3–13.
22. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: Поняття і терміни : [у 4 т.] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Т. 4. – 388 с.
23. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 408 с.
24. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
25. Арібжанова І. Зміст і форма члена речення / Ірина Арібжанова // Українське мовознавство. – № 40. – 2010. – С. 48–56.
26. Шитик Л. В. Синхронна перехідність синтаксичних одиниць в українській літературній мові : [монографія] / Л. В. Шитик; [відп. ред. К. Г. Городенська]. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2014. – 474 с.

References

1. Ivanytska, N. L. (2002). *Theoretical syntax of Ukrainian language*. Part one. Vinnytsia: VSPU of M. Kotsiubynsky (in Ukr.)
2. Mukhin, A. M. (1976). *Linguistic analysis: theoretical and methodological problems*. Leningrad: Science (in Russ.)
3. Mukhin, A. M. (1980). *Syntaxem analysis and the problem of language levels*. Leningrad: Science (in Russ.)
4. Zolotova, G. A. (1988). *Syntactic dictionary. The repertoire of elementary units of Russian syntax*. Moscow: Science (in Russ.)
5. Kononenko, V. I. (1975). Dual syntactic relations. *Ukrayins`ka mova ta literatura v shkoli (Ukrainian language and literature at school)*, 1, 31–42 (in Ukr.)
6. Kirillova, T. S. (1983). *Grammatical and semantic structure of two-component sentences with a complicated nominal predicate* : Synopsis of the dissertation for a candidate degree in philology : 10.02.01 «Russian language». Moscow (in Russ.)
7. Lomtev, T. P. (1979). *The structure of the sentence in modern Russian*. Moscow: Science (in Russ.)
8. Vykhoanets, I. R., Horodenska, K. G., Rusanivsky, V. M. (1983). *Semantic-syntactic structure of sentences*. Kyiv: Scientific thought (in Ukr.)
9. Beloshapkova, V. A. (1977). *Modern Russian language: Syntax*. Moscow: High School (in Russ.)
10. *Grammar of the modern Russian literary language* (1970). Moscow: Science (in Russ.)
11. Slynko, I. I., Huivaniuk, N. V., Kobylanska, M. F. (1994). *The syntax of modern Ukrainian language. Issues*. Kyiv: High School (in Ukr.)
12. Babaitseva, V. V. (1988). *The system of sentence members in modern Russian*. Moscow: Education (in Russ.)
13. Lushchai, V. V. (1981). *Members of the proposal and the types of syntactic connection in their interdependence*. Donetsk: DonNU (in Russ.)
14. Zahnitko, A. P. (2011). *Theoretical grammar of modern Ukrainian language. Morphology. Syntax*. Donetsk: Ltd. «ICC «BAU» (in Ukr.)
15. Pocheptsov, G. G. (1971). *Constructive analysis of the sentence structure*. Kyiv: High School (in Russ.)
16. Peshkovsky, A. M. (1956). *Russian Syntax in scientific coverage*. Moscow: Uchpedgiz (in Russ.)
17. Vinogradov, V. V. (1986). *Russian language: Grammar doctrine of the word*. Moscow: High School (in Russ.)
18. Slynko, I. I. (1990). Secondary or spreading members of the sentence. *Movoznavstvo (Linguistics)*, 2, 3–7 (in Ukr.)
19. Furashov, V. I. (1977). About the secondary members of the proposal. *Russkiy yazyk v shkole (Russian language at school)*, 4, 94–96 (in Russ.)
20. Popova, Z. D. (1984). Can syntax go without the doctrine of sentence members? *Voprosy yazykoznavniya (Questions of linguistics)*, 5, 69–75 (in Russ.)
21. Babaitseva, V. V. (1988). The phenomena of transitivity in the grammatical structure of the Russian language and the methodology for their study. *Yavleniya perehodnosti v grammaticheskoy stroe russkogo yazyka (The phenomena of transitivity in the grammatical structure of the Russian language)*. Moscow: MSPI, 3–13 (in Russ.)
22. Zahnitko, A. P. (2012). *Dictionary of modern linguistics : Concepts and terms* : [in 4 vol.]. Donetsk: Donetsk National University. T. 4. (in Ukr.)
23. Shulzhuk, K. F. (2004). *Ukrainian language syntax*. Kyiv: Publishing center «Academy» (in Ukr.)
24. Selivanova, O. (2006). *Modern Linguistics: terminology encyclopedia*. Poltava: Environment-K (in Ukr.)
25. Aribzhanova, I. (2010). The content and form of the sentence. *Ukrains`ke movoznavstvo (Ukrainian linguistics)*, 40, 48–56 (in Ukr.)
26. Shytyk, L. V. (2014). *Synchronous transitional syntactic units in Ukrainian literary language*. Cherkasy: Publisher Chabanenko Yu. A. (in Ukr.)

GROZIAN Nina Fedorivna,

Candidate of Philology, Associate Professor, Chair of Ukrainian Studies, Crimean Engineering and Pedagogical University

e-mail: n.f.grozyan@mail.ru

SEMANTIC FILLING OF THE TERM «SENTENCE MEMBER»

Abstract. Introduction. *Traditional syntax and the latest scientific concepts differently classify the sentence, which is caused by unequal approaches to explanation of their specificity and status, to definition of the principles of differentiation and so on. A promising area of modern syntax is a comprehensive analysis of minimal syntactic units in which they are interpreted against the background of formal syntactic, semantic-syntactic, proper-semantic and communicative structures. Therefore the semantic filling of the term «sentence member» needs to be improved.*

Purpose. *The purpose of the article is to make an analytical review of presented in linguistics approaches to the definition of the term «sentence member».*

Results. *The essence of the term «sentence member» in traditional and contemporary linguistics is figured out. The category of the sentence member as a multidimensional phenomenon is outlined and research approaches to their study are analyzed. The attention is focused on three trends for the qualification of the sentence members. The author proved the validity of a comprehensive approach to the definition of minimal syntactic units, taking into account the formal syntactic, semantic-syntactic, proper-semantic and communicative levels of a sentence. It is noted that a holistic study of the sentence members is based on their formal, semantic and communicative differentiations, that's why in determination of the minimal syntactic units one should take into account their correlation with formal syntactic (proper sentence members), semantic-syntactic (syntaxemes), proper-semantic (semantemes) and communicative (communicatemes) counterparts. On this basis, the semantic filling of the term «sentence member» is outlined and its definition as a minimal syntactic unit expressed by a full-valued word or collocation that performs formal syntactic, semantic-syntactic, proper-semantic and communicative functions in a sentence is offered. Synonymy and quasi-synonymy of terms to describe the minimal syntactic units are defined.*

Originality. *The originality of the scientific research is in improving the semantic filling of the term «sentence member» in accordance with multidimensional approach to the analysis of the sentence as formal syntactic, semantic-syntactic, proper-semantic and communicative unity; in defining a system of correlations of the sentence members with their counterparts: proper sentence members, syntaxemes, semantemes and communicatemes.*

Conclusion. *It is concluded that the traditional and modern linguistics present three trends concerning qualification of the sentence members. Modern concepts take different criteria as a basis of differentiating minimal syntactic units. This approach complicates their qualification. The definitions of the sentence members are based on various components of this term: integrity functions, syntactic connection and semantic-syntactic relations with the rest of the sentence members, grammatical content, grammatical form and so on. It is noted that the holistic study of minimal syntactic units should be based on their formal, semantic and communicative differentiations. Therefore the term «sentence member» is interpreted as the generic name of the minimal syntactic unit, which correlates with the components of the formal syntax (proper sentence members), semantic-syntactic (syntaxemes), proper-semantic (semantemes) and communicative (communicatemes) levels. The development of conceptual bases of researching the sentence members enables creating multidimensional model of sentence segmentation – from the point of structure, semantics and pragmatics; eliminates contradictions of established classification of the sentence members.*

Prospects for further research are seen in filling general classification model of the sentence members with particular language material.

Keywords: *sentence members; minimal syntactic unit; proper sentence member; syntaxeme; semanteme; communicateme.*

Надійшла до редакції 08.12.16

Прийнято до друку 15.12.16